

3. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / А. Маслоу. – М. : Смысл, 1999. – 425 с.
4. Мухортов В. В. Психологические барьеры в изобретательстве : дисс. ... канд. псих. наук / В. В. Мухортова. – М., 1989. – 157 с.
5. Немов Р. С. Психология / Р. С. Немов. – М. : Просвещение, 1994. – 576 с.
6. Подымов Н. А. Психологические барьеры в профессиональной деятельности учителя : учеб. пособие / Н. А. Подымов. – Курск. : Издательство КГПУ, 1996. – 131 с.
7. Роджерс К. Р. Консультирование и психотерапия : новейшие подходы в области практической работы: [монография / пер. с англ. О. Кондрашевой, Р. Кучкаровой]. – М. : ЗАО ЭКСМО–Пресс, 1999. – 464 с.
8. Салливен Г. С. Интерперсональная теория психиатрии / Г. С. Салливен. – М. : Наука, 2003. – 345 с.
9. Словарь практического психолога / сост. С. Головин. – Минск : Харвест, М. : ООО «Изд-во АСТ», 2001. – С. 46.
10. Трусов В. П. Современные психологические теории личности / В. П. Трусов. – Л. : ЛГУ, 1990. – С. 89.
11. Фрейд З. Введение в психоанализ : лекции / З. Фрейд. – М. : Наука, 1989. – 456 с.
12. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности / Э. Фром. – М. : Аст-ЛТД, 1998. – 670 с.
13. Хорни К. Собрание сочинений : в 3 т. / К. Хорни : Т 3. Наши внутренние конфликты; невроз и развитие личности / Пер. с англ. – М. : Смысл, 1997. – 694 с.
14. Шакуров Р. Х. Барьер как категория и его роль в деятельности / Р. Х. Шакуров // Вопросы психологии. – 2001. – №1. – С. 5–6.

УДК 159.9

*Гура С. О., к. пед. н., викладач кафедри прикладної психології, НУЦЗУ;
Щербина І. Є., курсант соціально-психологічного факультету НУЦЗУ*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ У ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ МНС УКРАЇНИ

У статті розглядаються теоретичні аспекти емоційної сфери, а також особливості проявів домінуючих емоційних станів, фундаментальні емоції та позитивні емоції, а також представлено емпіричне дослідження рівня прояву позитивних емоцій у працівників підрозділів МНС України.

Ключові слова: емоційна сфера, емоції, позитивні емоції, негативні емоції, прояви емоцій та рівні прояву емоцій, рівні прояву емоцій у працівників МНС.

В статье рассматриваются теоретические аспекты эмоциональной сферы, а также особенности проявлений доминирующих эмоциональных состояний, фундаме-

нтальные эмоции и позитивные эмоции, а также представлено эмпирическое исследование уровня проявления позитивных эмоций у работников подразделов МЧС Украины.

Ключевые слова: емоціональна сфера, емоції, позитивні емоції, негативні емоції, проявлення емоцій і рівні проявлення емоцій, рівні проявлення емоцій у працівників МЧС.

Постановка проблеми. В даний час, у психологічній науковій літературі достатньо багато приділяється уваги вивченню впливу негативних наслідків професійної діяльності на особистість сучасної людини. І перш за все ця проблема розглядається стосовно професійної діяльності особистості на шкідливому виробництві: хімічному, металургійному, машинобудівному.

Але нас хвилює проблема, що саме стресогенні чинники, особливо - професійні, тобто ті що діють переважно при виконанні основних обов'язків фахівця, здатні призводити до розвитку самих різних розладів - від психоневротичних до психосоматичних. Останні можуть ускладнюватися «соматичними катастрофами» (інсульт, інфаркти і тому подібне), бути причиною смерті або інвалідизації.

Комплекс фізичних, хімічних і біологічних чинників довкілля у поєднанні з сильними психогенними подразниками (загроза здоров'ю і життю, вигляд загиблих, обгорілих і травмованих при пожежі людей), дефіцит інформації і часу на обдумування, необхідність ухвалення адекватного рішення, висока відповідальність за виконання завдання, наявність несподіваних, несподівано виникаючих перешкод і т. д. викликають у пожежників сильний емоційний стрес, нервово-психічні розлади, що є причиною захворювань, травматизму і загибелі. В середньому тільки за один рік при пожежах гине 35 - 45 працівників пожежної служби, причому до цього числа не входять померлі через 7 днів після травми або загиблі від серцевих нападів унаслідок стресу. На жаль, ми не маємо достовірних даних про число пожежників, що одержують щорічно травми, проте за непрямыми показниками можна припустити, що вони складають від 5 до 15% від загальної кількості.

Професійна діяльність працівників МЧС пов'язана з неминучими емоційними та етичними перевантаженнями. Це є основою для виникнення так званих професійних особистісних деформацій – таких як синдром емоційного вигорання, аддиктивна поведінка у вигляді трудолізму, мобінгу, зловживання психоактивними речовинами (переважно – алкоголем) тощо. Останні, у свою чергу, є психологічним ґрунтом для розвитку різних психосоматичних та невротичних розладів, а також алкоголізму. Окрім шкідливих для здоров'я наслідків, вказані процеси можуть призводити до професійної дезадаптації та функціональної деградації як окремих фахівців, так і цілих колективів [3].

Звідси вимоги, що пред'являються до емоційної сфери працівників МЧС, досить суперечливі. Разом з емпатійністю рятувальники повинні

бути емоційно стійкими. Як надмірна емоційність, так і емоційна загальмованість можуть бути перешкодою для здійснення чітких та швидких дій в умовах нестандартних, екстремальних ситуацій. А виникнення позитивних емоцій в у процесі професійної діяльності працівників і говорить важко.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У ряді досліджень отримані докази того, що вираженість тих або інших емоційних властивостей особистості може впливати на професійне самовизначення. У роботах деяких авторів було виявлено, що індивіди, які володіють лабільністю емоцій, виявляють цікавість до професій типу «людина–людина» і «людина – художній образ»; які володіють емоційною чутливістю – до професій типу «людина–природа», а ті, що володіють стабільністю емоцій, – до професії типу «людина–техніка» та «людина – знакова система».

Вивченням емоцій, емоційних станів та відчуттів займалися такі вчені, як: П. К. Анохін, Т. Браун, І. Додонов, А. Веллек, Р. Вудворд, М.А. Льїн, Л.І. Куликів, Ф. Крюгер, Н.Н. Ланге, Д. Ліндсей, П. Фресс, П.М. Якобс, П.М. Симонов, Дж. Уотсон, Э. Фромм, Н.М. Трунова, Д. Стюарт та ін.

Метою даного дослідження є аналіз теоретичних підходів до даної проблеми, визначення рівня домінуючих позитивних емоційних станів, дослідження рівня емпатійних особливостей працівників МНС.

Виклад основного матеріалу. Емоції – неодмінні компоненти життєдіяльності, могутній засіб активізації сенсорно-перцептивної діяльності особистості. Емоції та почуття – це своєрідні стани психіки людини, які на все життя залишають свій слід на діяльності, вчинках та поведінці людини. Якщо емоційні стани контролюють в основному зовнішню сторону поведінки та психічної діяльності, то почуття впливають на зміст та внутрішню сутність переживань, які зумовлені духовними потребами людини [8].

У теорії діяльності вони визначаються як відображення відношення результату діяльності до її мотиву. Якщо з погляду мотиву діяльність успішна, то виникають позитивні емоції, якщо не успішна – негативні. Емоції виникають лише у зв'язку з такими подіями або результатами дій, що пов'язані з мотивами. Якщо людину щось хвилює, значить, це пов'язано з її мотивами.

По тому, які переживання є у людини емоційне реагування наголошується знаком «+» або «-». Слід, проте, відзначити, що це ділення багато в чому умовне і не відповідає позитивній або негативній ролі емоцій для даної людини в конкретній ситуації.

Емоційне реагування характеризується знаком (позитивні або негативні переживання), впливом на поведінку і діяльність (стимулююче або гальмує), інтенсивністю (глибина переживань і величина фізіологічних зрушень), тривалістю протікання (короткочасні або тривалі), на-

очністю (ступінь усвідомленості і зв'язку з конкретним об'єктом) [2].

Складність класифікації емоцій полягає і в тому, що, з одного боку, важко визначити, чи є емоція, що виділяється, дійсно самостійним видом, чи це позначення однієї і тієї ж емоції різними словами, а з іншого боку, чи не є нове словесне позначення емоції лише віддзеркаленням ступеня її вираженості.

Тому К. Ізард вважає, що замість того, щоб говорити про негативні та позитивні емоції, було б правильніше вважати, що існують такі емоції, які сприяють підвищенню психологічної ентропії, і емоції, які, навпаки, полегшують конструктивну поведінку. Подібний підхід дозволить нам віднести ту або іншу емоцію в розряд позитивних або негативних залежно від того, як діє вона на внутрішні особистісні процеси і процеси взаємодії особистості з найближчим соціальним оточенням при урахуванні більш загальних етологічних і екологічних чинників [1].

Позитивними або негативними бувають не емоції, а їх вплив на поведінку і діяльність людини, а також враження, яке вони справляють. З погляду П.Симонова, нервові механізми позитивних емоційних реакцій складніші і тонші, чим негативних. Він вважає, що позитивні емоції мають самостійне значення, тобто роль «позитивних» емоцій відмінна від ролі негативних емоцій. Найважливіша роль позитивних емоцій - активне порушення спокою, комфорту, знаменитого «урівноваження» організму із зовнішнім середовищем.

Негативні емоції, як правило, забезпечують збереження того, що вже досягнуте еволюцією або індивідуальним розвитком суб'єкта. Позитивні емоції революціонізували поведінку, спонукаючи шукати нові, ще не задоволені потреби, без яких немислима насолода.

Позитивні емоції можуть бути обумовлені примітивними, егоїстичними, соціально неприйнятними потребами. У подібних випадках ми, поза сумнівом, віддамо перевагу таким негативним емоціям, як тривога за долю іншої людини, співчуття до тих, що потрапили в біду, обурення несправедливістю. Соціальну цінність емоцій завжди визначає мотив, що викликав її до життя [2].

Без позитивних емоцій важко собі уявити ті форми освоєння дійсності, які не продиктовані безпосереднім утилітарним ефектом: гру, художню творчість і сприйняття витворів мистецтва, теоретичне пізнання. Варто відзначити, що в цих галузях діяльності людини спонукаючий вплив «негативних» емоцій нікчемний, якщо він взагалі є [5].

Віллунас відзначає, що можна виділити два основні підходи в поглядах на емоційне реагування. У одному випадку воно не є чимось специфічним і, супроводячи всякий психічний процес, виконує універсальну роль. У іншому випадку емоційне реагування розглядається як самостійний феномен, приватний механізм реагування і регуляції, що означає, що в нормальному протіканні існування тварини і людини відбулися якісь відхилення. Близька до цього і точка зору А. В. Вальдмана і ін.,

які відзначають, що внутрішні сигнали організму викликають зрушення емоційності в позитивному або негативному напрямках в тому випадку, якщо вони виходять за межі звичайних значень. Таким чином, порушення внутрішнього гомеостазу призводить до появи емоційного реагування. А це свідчить на користь того, що емоційне реагування є самостійним феноменом [9].

У вітчизняній психології традиційно виділяють наступні їх класи: емоційний тон відчуттів, емоції (включаючи афекти), настрої.

Правда, є і інші підходи. С. Л. Рубінштейн наприклад, писав, що афектні процеси поділяються на:

- 1) прагнення, потяги, бажання;
- 2) емоції, відчуття.

Таким чином, в розряд афектних у нього потрапили і мотиваційні утворення. Виправданням цьому може бути тільки те, що в них представлений і емоційний компонент. Але тоді є небезпека, що будь-яка психологічна освіта буде зарахована до емоційних процесів [6].

Інший і продуктивніший підхід є у В. М. Смирнова і А. І. Трохачева, які виділяють емоційні реакції і емоційні стани [7].

Думки вчених про значення емоцій і виконуваних ними функцій розходяться. Проте безперечна головна функція емоцій - їх участь в управлінні поведінкою людини. В процесі розвитку людини склалися системи позитивних, нейтральних і негативних емоцій.

У своїй теорії К. Ізард визначає емоції як складний процес, що включає нейрофізіологічні, нервово-м'язові і чуттєво-переживальні аспекти [2].

Додонов справедливо вважає, що емоції потрібні для існування людини і тварин, для їх орієнтування у світі, для організації їх поведінки. "І тому про емоції-оцінки можна сказати, що вони мають для нас велику цінність, але цінність ця службова. Це цінність засобу, а не цілі. Проте емоції, за Додоновим, мають і самостійну цінність. «Цей факт, - пише він, - досить добре усвідомлений і вичлений життєвою психологічною інтуїцією, що чітко розмежувала випадки, коли людина що-небудь робить із задоволенням і коли вона чимось займається заради задоволення» [4].

Але ще менш уваги вченими психологами приділялось вивченню позитивних емоцій. Наприклад, щодо визначення позитивної емоції «радість». Намагаючись визначити суть радості, психологи зазнають значних утруднень.

Тому ми вважаємо за потрібне більш детально розглянути особливості стану позитивних емоцій.

Позитивні емоції: задоволення, радість, захоплення, тріумфування, гордість, захоплення, самовдоволення, упевненість, задоволеність собою, пошана, довіра, симпатія, ніжність, любов, подяка, спокійна совість, полегшення, безпека, злорадість і ін. Позитивні емоції (відчуття

радості, що супроводжуються появою) грають величезну роль в житті людини як життєвий стимул, регулюючий поведінку і діяльність [4].

Позитивні емоції важливі для збереження високої працездатності і здоров'я людини.

«Радість, роблячи нас чутливими до кожного буття-життя, до кожного враження буття, байдуже як до фізичного, так і до морального, розвиває, укріплює тіло», - говорив І.П.Павлов. Відомо, що позитивні емоції виникають при досягненні мети, задоволенні потреби, рішенні задачі [2].

Чим важче завдання, складніша мета, сильніша потреба, тим вищий ступінь стану напруги і тим сильніша позитивна емоція, що виникає при знятті або зменшенні ступеня цього стану. Саме тому людина нерідко викликає у себе короткочасно навіть III ступінь стану напруги з тим, щоб, знімаючи її, відчувати найвищу радість. Таким чином, задоволена будь-яка з потреб людини викликає радість тим більшу, чим інтенсивніше виражена мотивація [7].

Робота в підрозділах МНС є тією сферою професійної діяльності людини, де переважають негативні емоційні стани. Службова діяльність особового складу підрозділів МНС пов'язана з підвищеною відповідальністю, високими психічними та фізичними перевантаженнями, роботою в екстремальних умовах. Хронічно напружена психоемоційна діяльність співробітників часто призводить до професійної деформації особистості, зокрема, до розвитку таких несприятливих психічних станів, як тривога, фрустрація, агресія, ригідність, самотність, депресія.

Потерпілі чекають від працівників МНС співчуття, дбайливості, що вимагає прояву емпатійності. Тому вважається, що для роботи у сфері МНС, як і в інші соціономічні професії, повинні йти люди з високим рівнем емпатії. Разом з цим рятувальника характеризує здатність легко долати неприємні враження та швидко реагувати в складних, екстремальних ситуаціях.

Не можна не враховувати й того, що безпосередньо рятувальники та інші працівники МНС, які беруть участь в ліквідації надзвичайних ситуацій, що постійно стикаються із стражданням людей, вимушені споруджувати своєрідний бар'єр психологічного захисту від потерпілих, родичів загиблих, ставати менш емпатійними, інакше їм загрожують «емоційне вигорання», стреси та навіть невротичні зриви. Тому ми вважаємо за необхідне дослідити стан та рівні позитивних емоцій у працівників МНС.

В запропонованому нами досліді брали участь працівники Вовчанського РВ Головного управління МНС України в Харківській області. Для досягнення поставлених нами завдань працював особовий склад в кількості 41 особи, який ми поділили на дві групи. Перша - кількістю 20 чоловік, до якої ввійшли працівники, які не беруть прямої участі в ліквідації екстремальних ситуацій, тобто начальницький склад та особи, які пов'язані з адміністративними аспектами професії рятувальника. Друга

група, - кількістю 21 чоловік, до складу якої ввійшов безпосередньо рядовий склад СДПЧ-47 міста Вовчанська Харківської області.

Віковий склад випробовуваних - від 23 до 47 років. У дослідженні брали участь чоловіки. Для досягнення поставленої мети ми використовували опитувальники, тестові матеріали. Для проведення тестування були обрані наступні методики: методика виявлення домінуючих емоційних станів «Чотирьохмодальний емоційний опитувальник Л.А. Рабиновича», методика «Шкала диференціальних емоцій (ШДЕ)» та методика «Діагностика рівня емпатії» И. М. Юсупова.

Отримані результати тестування за методикою «Чотирьохмодальний емоційний опитувальник Л.А. Рабиновича» надають можливість виявити рівень домінуючих станів випробовуваних.

За умовами даної методики ми змогли виявити наступні емоційні переживання: радість, гнів, страх та печаль. Враховуючи мету і завдання роботи, ми аналізуємо прояв такого емоційного переживання, як радість, між групами. Бо радість - це позитивно забарвлена емоційна реакція.

Результати наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати розрахунків рівня домінуючих станів працівників СДПЧ-47 м. Вовчанська (%)

Рівень радості	1 група	2 група	ϕ	P
Низький	10	19,04	0,82	-
Середній	60	42,8	1,10	-
Високий	30	38,09	0,51	-

За результатами виходить, що в групах переважають високий та середній рівень емоцій – радості, майже 90% у 1 групі та 80,9% у 2 групі. Це свідчить про те, що у працівників домінує позитивна емоція – радість, і це впливає на виконання професійної діяльності. З таблиці 1.1. видно, що достовірних відмінностей в групах випробовуваних не спостерігається. За критерієм Фішера жодна із цих відмінностей не має статистичної значущості, тобто вони можуть бути обумовлені випадковими чинниками або обставинами.

Серед випробовуваних першої групи переважають випробовувані, у яких середній рівень радості. Таких випробовуваних в групі налічується 12 осіб (це 60 % із загального числа випробовуваних в 1-й групі), у 2 випробовуваних був виявлений низький рівень радості (це 10% із загального числа випробовуваних 1-ої групи) і у 6 чоловік (30 відсотків) випробовуваних був відмічений високий рівень радості як позитивної емоції.

У другій групі, за результатами проведеної методики, також переважає середній рівень радісних емоцій. Таких випробовуваних за результатами дослідження налічується 42,8 % (це 9 чоловік із загального числа випробовуваних 2-ої групи). На низькому рівні знаходяться 19,04 % випробовуваних (це 4 чоловіки із загального числа випробовуваних

2-ої групи), і на високому рівні прояву радості відмічено 38,09 % випробовуваних (це 8 чоловік із загального числа випробовуваних).

Людина, яка має високий або середній рівень радості, характеризується сильною потребою в активних діях та рухах. В стані радості людина часто жестикулює, радісно викрикує, гучно сміється, здійснює швидкі та енергійні дії. Підвищена активність пов'язана в неї з почуттям сили, вона відчуває себе легко. Багато та жваво розмовляє, швидко приймає рішення, продуктивно виконує свої професіональні обов'язки, в її свідомості виникають оригінальні, креативні думки та яскраві образи. Обличчя стає живим та випромінює радість.

Методика «Шкала диференціальних емоцій (ШДЕ)» надає можливість оцінити рівень прояву індивідом фундаментальних емоцій та комплексів емоцій. За умовами запропонованої методики ми можемо порівняти суми балів з кожної емоції, виявивши переважаючу емоцію в даний момент (по першій шкалі) та частоту її прояву (по другій шкалі). Так, як і в першій методиці, ми вирішили представити результати тільки «потрібних» нам (позитивних) емоцій.

Результати розрахунків з виявлення переважаючої емоції в даний момент (перша шкала) та частота її прояву (друга шкала) представлені в таблиці 2. За результатами, які представлені в таблиці 1.2, ми можемо зробити висновок, що достовірних відмінностей в групах випробовуваних не спостерігається. За критерієм Фішера жодна із цих відмінностей не має статистичної значущості, тобто вони можуть бути зумовлені різними факторами та обставинами середовища. Не слід забувати, що великий вплив на результати дослідження мають і настрої випробовуваних, і їх самопочуття.

Таблиця 2

Результати обчислень щодо виявлення переважаючої емоції в даний момент та частота її прояву у працівників СДПЧ-47 м. Вовчанська (%)

Емоція	Рівень прояву емоції	1 група		2 група		φ		P	
		1 шк.	2 шк.	1 шк.	2 шк.	1 шк.	2 шк.	1 шк.	2 шк.
Цікавість	Низький	10	20	23,8	19,0	1,19	0,07	-	-
	Середній	55	60	33,3	33,3	1,40	1,72	-	-
	Високий	35	20	42,8	47,6	0,51	1,96	-	-
Радість	Низький	15	5	14,2	9,5	0,07	0,56	-	-
	Середній	35	40	47,6	38,0	0,88	0,13	-	-
	Високий	50	55	38,2	52,3	0,75	0,05	-	-
Подив	Низький	25	15	33,3	33,3	0,03	1,38	-	-
	Середній	45	75	33,3	28,5	0,76	3,08	-	-
	Високий	30	10	33,3	38,0	0,22	0,68	-	-

Також ми можемо припустити, що деякі з учасників групи мали за мету показати ті результати, які можуть бути позитивно оцінені або бути схваленими колегами та експериментатором. Інакше кажучи, вони хотіли показати соціально вигідні результати. Але це лише припущення, бо ми не виявили значимих відхилень від умов методики.

Якщо людина проявляє подив, то перш за все він затримує розвиток думки і звідси випливає, що подив не є позитивною емоцією, але надалі саме подив допомагає припливу думок, нових ідей та оригінальних рішень і тому стає позитивним.

Що стосується членів колективу, які визнали низький рівень подиву, то їх можна віднести до трьох видів людей, які, можна сказати, стійкі до прояву цього почуття. По-перше, це ті, які настільки захоплені своїми справами, що мало цікавляться оточуючим їх світом. По-друге, це ті, в кого багато різноманітних знань та вмінь і їх рідко можна здивувати. І по-третє, до цієї категорії людей відносяться ті, які знають все по-верхово, але, як вони думають, можуть все пояснити.

Для вивчення рівня емпатії у працівників підрозділів МНС України нами була використана методика «Діагностика рівня емпатії» І. М. Юсупова.

Результати розрахунків подані в таблиці 3.

Серед випробовуваних першої групи були виявлені такі результати: до найвищого рівня емпатії відносяться 20% (4 особи із загальної кількості випробовуваних). До високого рівня емпатії відносяться 50% (10 осіб із загальної кількості випробовуваних). Середній рівень емпатії за показниками займають 20% випробовуваних (4 особи з першої групи випробовуваних). На низькому рівні проявів емпатії відмічено 10% (2 особи із загальної кількості випробовуваних). На дуже низькому рівні емпатії не відмічено жодного випробовуваного.

Таблиця 3

Показники рівнів емпатії у працівників СДПЧ-47 м. Вовчанська (%)

Рівні емпатії	1 група	2 група	φ	P
Дуже низький	-	-	-	-
Низький	10	14,2	0,41	-
Середній	20	14,2	0,49	-
Високий	50	52,3	0,14	-
Найвищий	20	19	0,07	-

За результатами інтерпретації тестового матеріалу представників другої групи було виявлено, що на найвищому рівні 19 % (4 особи), на високому 52,3% (11 чоловік), на середньому рівні 14,2 % (3 особи) та на низькому відмічається 14,2 % (3 особи) випробовуваних. На найнижчому рівні, як і першій групі випробовуваних, не відмічається жодного члена колективу.

Працівникам підрозділів МНС, які відзначаються на високому та на дуже високому рівні емпатії, притаманні такі риси: проникнення в переживання іншої людини; переживання тих же емоційних станів, що відчуває інший, через ототожнення з ним; переживання власних емоційних станів у зв'язку з почуттями іншого. Також слід зазначити, що рівень емпатії значно зростає з поглибленням життєвого досвіду, та емпатія легше реалізується при схожості поведінкових та емоційних реакцій суб'єктів. За критерієм Фішера жодна з вказаних відмінностей не є статистично значущою. Звідси випливає, що використання методики «Діагностика рівня емпатії» І. М. Юсупова, допомогло встановити, що між першою та другою групами не має значущих відмінностей за показниками рівня емпатії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Теоретичний аналіз літератури з проблеми прояву позитивних емоцій дає нам змогу стверджувати, що емоції та почуття – це своєрідні стани психіки людини, які залишають свій слід на діяльності, вчинках та поведінці людини на все життя. Якщо емоційні стани контролюють в основному зовнішню сторону поведінки та психічної діяльності, то почуття впливають на зміст та внутрішню сутність переживань, які обумовлені духовними потребами людини.

Емоції відіграють надзвичайну важливу роль в житті людини. Під впливом емоцій змінюється діяльність органів кровообігу, дихання, залоз внутрішньої секреції та ін. Під впливом негативних емоційних станів у людини можуть розвиватися різноманітні хвороби. І навпаки, існує багато різних прикладів, коли під впливом емоцій прискорюється процес одужання. В цьому проявляється регуляторна функція емоцій та почуттів. Емоції та почуття також задіяні в регуляції поведінки людини в цілому.

За допомогою проведеного дослідження стану та рівня емпатії у працівників підрозділів МНС ми виявили, що на найвищому рівні 19 % (4 особи), на високому 52,3% (11 чоловік), на середньому рівні 14,2 % (3 особи) та на низькому відмічається 14,2 % (3 чоловіка) випробовуваних. На найнижчому рівні, як і першій групі випробовуваних, не відмічається жодного члена колективу.

Отже, 85,5% опитаних мають виражений рівень емпатії, що говорить про задовільний стан емоційних переживань досліджуваних.

В результаті проведеного емпіричного дослідження ми виконали поставлені завдання і прийшли до висновку, що досліджувана група працівників МНС має переважно позитивні емоції, що дозволяє відповідно ставитись та виконувати професійні дії.

Участь в роботі емоцій різних інтропсихічних процесів можна наочно пояснити, перефразувавши «театральну» метафору З. Фрейда: в «виставах» емоцій зайнята зазвичай уся труппа психічних функцій, але кожного разу одна з них може грати головну роль, беручи на себе основну частину роботи, тобто роботи з вирішення ситуації. І ми вважаємо,

що нехай у сучасному особистому житті та у професійній діяльності частіше «головну» роль грають позитивні емоції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Изард К. Психология эмоций / К. Изард. – СПб. : Питер, 2000. – 464 с.
2. Ильин Е. П. Психология воли / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2000. – 354 с.
3. Малкина-Пых И. Г. Экстремальные ситуации. Справочник практического психолога / И. Г. Малкина-Пых. – М. : Эксмо, 2005. – 960 с.
4. Никольская И. М. Психологическая диагностика, коррекция и профилактика патогенных эмоциональных состояний у младших школьников : автореф. дис. ...канд. наук / И. М. Никольская. – СПб., 2001. – 20 с.
5. Пинигин В. Г. Возрастные изменения эмоциональных свойств личности / В. Г. Пинигин // Ананьевские чтения-2001 : Тезисы научно-практической конференции. – СПб., 2001. – 376 с.
6. Пичугин В. «Эмоциональная устойчивость, техники развития» : <http://nlplife.ru>
7. Психология эмоций : [тексты / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер. – М. : МГУ, 1998. – 371 с.
8. Психология индивидуальных различий / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – М. : МГУ, 1995. – 287 с.
9. Evans Dylan, 2004. “The search hypothesis of emotions,” in *Evolution, Rationality and Emotion* , ed. D. Evans and Pierre Cruse. 179–191. Oxford: Oxford University Press.

УДК 159.9

Довбій Т.Ю., здобувач науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології НУЦЗУ

ПРОБЛЕМА САМОТНОСТІ В ЗАХІДНІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

У статті розкривається сутність феномену самотності та аналізуються основні підходи багатьох зарубіжних авторів до вивчення проблеми самотності у психологічній науці.

Ключові слова: самотність, феномен, особистість.

В статье раскрывается сущность феномена одиночества и анализируются основные подходы многих зарубежных авторов к изучению проблемы одиночества в психологической науке.

Ключевые слова: одиночество, феномен, личность.